

copis, ubi hujusmodi pravum dirimendorum matrimoniorum usum irrepsisse, cognovimus.

Verum Nobis responsum est, id sc̄p̄ contingere partim ex culpa illorum Judicium, quibus vel in prima instantia cum causa coram Judice Ordinario ex aliqua legitima causa cognosci nequit, vel in secunda cum in partibus nullus adest Judex, ad cuius Tribunal causā in gradu appellationis devoatur, vel si adest, justa de causa coram eo disceptari nequit, cause matrimoniales hujusmodi à Sede Apostolica committuntur, qui ob inscitiam, vel ob malam voluntatem proclives sunt ad matrimonia dissolvenda, atque eadem matrimonia, levi, vel etiam habito nullo examine, irrita, ac invalida declarant; partim etiam ex facto conjugum super nullitate suorum matrimoniorum litigantium, cum frequenter unus tantum eorum, qui dissolutionem matrimonii postulat, in Judicio compareat, & sententia nullo contradicente, secundum sua vota obtenta, ad alias nuptias consolat; vel ambobus conjugibus in Judicium venientibus, alter, qui pro matrimonio, alter vero qui contra agit, sententia de nullitate matrimonii proflata, nullus est, qui ad superiorē Judicem appellationem interponat, vel quia litigantes in specie quidem discordes, revera inter se concordes sunt, & invicem colludentes contractum, matrimonium dissolvi cupiunt; vel quia pars, qua pro validitate matrimonii staba, ejusque nullitatem acriter contra adversarium impugnabat, laia à Judice sententia contra matrimonium mutat voluntatem, vel pecunia sibi ad sumptus litis non sufficiet, vel alius deficiens auxilio ad litigandum necessarius, & ineptum opus, ac causam post primam sententiam deserit: Quo fit, ut deinde ambo conjuges, vel unus eorum ad aliud contrahendum matrimonium se conferat.

Quod autem ad Judices pertinet, quibus extra Romanam Curiam pro litigantium commodo causa matrimonialium committuntur, paterna illa vigilancia, qua de justitia unicuique integrē, sapienterque administranda solliciti esse debemus, encyclicis litteris ad Venerabiles Fratres, Patriarchas, Primate, Archiepiscopos, & Episcopos scriptis vigesimaliæ Augusti anno secundo Pontificatus Nostri provide curavimus, in quibus ea prescrivimus, que sacris Canonibus, & Concilii Tridentini consona, si diligenter, ut speramus, serventur, imposterius causa nonnisi personis congrua juris pertita, & necessariō probatis, spectaculique fidei munitis praesidio committuntur. Insuper ad ea, que in iisdem encyclicis litteris constituta sunt, id etiam in præsenti adjungimus: Quod, quamvis Concilii Tridentini Decretum, quo causa matrimoniales subtrahuntur, Decani, Archidiaconi, & aliorum inferiorum judicij, & Episcoporum tantum examini, & jurisdictioni reservatae, dumtaxat procedat de Archidiaconis, Decanis, alioquin inferioribus, qui in eadem Diocesi constituti, vel privilegio aliquo, vel prescriptione saltem in visitatione causarum matrimonialium cognitione sibi arrogabant; idcirco minime obstat commissionibus, que pro iisdem causa matrimonialibus definiendi à Sede Apostolica alioquin eorum in secunda instantia fierent; nihilominus præcipuum, ac mandamus iis, ad quos hujusmodi commissionem, seu delegationem expedientiam cura pertinet, ut in futurum causarum matrimonialium cognitionem non committant nisi Episcopi præsertim vicinioribus, vel si nullus sit Episcopus, cui ex legitima causa commode committi possit, tum commissio, & delegatio dirigatur uni ex iis, qui secundum ordinem, & modum a Nobis nisi episcopis encyclicis litteris prescriptum pro Judice idoneo ab Episcopo cum consilio sui Capituli nominatus fuerit.

Quod vero ad Ordinem, & seriem judiciorum in causis matrimonialibus pro debita, & congrua earum terminatione servandam spefat, motu proprio, certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolice potestatis plenitudine hac nostra in perpetuum valitatu sanctione constitutimus, decernimus, ac jubemus, ut ab omnibus, & singulis locorum Ordinariis in suis respectiæ Diocesis persona aliqua idonea eligatur, & si fieri potest, ex Ecclesiastico cœtu: juris scientia pariter, & vita probitate prædicta, que matrimoniorum defensor nominabitur, cum facultate tam eam suspenderi, vel removendi, si justa causa adseritur, & substituendi aliam æquæ idoneam, & iisdem qualitatibus ornatam, quod etiam fieri poterit, quæcunque persona ad matrimoniorum defensionem destinata, cum se occasio agenti obliteret, erit legitime impedita.

Ad officium autem defensoris matrimoniorum hujusmodi, ut supra electi, spectabat in judicium venire quæcunque cofigerit, matrimoniales causes super validitate, vel nullitate coram legitimo Judice disceptari, eumque oportebat in quolibet actu judiciali citari, adesse examini testium, voce, & scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere, qua ad matrimonium sustinendum necessaria censebit.

Et demum defensoris hujusmodi persona, tanquam pars necessaria ad judicij validitatem, & integratatem censemur, semper adiut in judicio, sive unux ex conjugibus, qui pro nullitate matrimonii agit, sive ambo, quorum alter pro nullitate, alter vero pro validitate in judicium veniant. Defensor autem cum ei munus hujusmodi committetur, juramentum præstabis fideliter officium suum obeundi, & quæcunque configerit, ut in Judicio adesse debet pro aliquo matrimonii validitate tuendu, rursus idem juramentum præbebit, quæcunque vero, ex non legitime citato, aut intimato, in Judicio peracta fuerint, nulla, irrita, casu declaramus, ac pro nullis, cassis, ac irratis haberi volumus, perinde, ac si citata, & intimata non esset ea pars, cujus citari intererat, & quam iuxta legum, & Canonum prescripta ad legitimum judicij validitatem, aut intimari omnino necessarium erat.

Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas hujusmodi cognoscere pertinet, controversia aliqui proponetur, in qua de matrimonio validitate dubitabitur, & existentibus in Judicio, vel uno ex conjugibus qui pro nullitate matrimonii, vel ambobus, quorum alter pro validitate, alter vero pro nullitate actionem intendat, defensor matrimonii partes omnes officii sui diligenter admpleat. Itaque si à Judice pro matrimonii validitate judicabitur, & nullus sit, qui appeller, ipse etiam ab appellatione se abstineat, idque etiam servetur, si à Judice secunda instantia pro validitate matrimonii fuerit judicatum, postquam iudex prima instantie de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabile adhaerens parti, qua pro validitate augebat; cum autem in judicij nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insistat, vel si adsit, lata contra eum sententia, judicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorē Judicem provocabit.

Appellatione à prima sententia pendente, vel etiam nulla ob malitiam, vel oscitantiam, vel collusionem defensoris, & partium interposita, si ambo, vel unus ex conjugibus novas Nuptias celebrare ausus fuerit, volumus, ac decernimus, ut non solem serventur, quæ adversus eos qui matrimonium contra interdictum Ecclesiæ contrahant, statuta sunt, præseruent ut indecessu a cohabitatione separarent, quoadusque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum, vel appellatio interposta deserta deinde fuerit, sed ultiro ut contrahens, vel contrahentes matrimonium hujusmodi omnibus peenis contra polygamos à sacris Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis constitutis omnino subjeccat, quas in eos, quatenus opus sit motu, scientia, ac potestate simili rursus statuimus, decernimus, ac renovamus.

Postea quam vero appellationis beneficio ad alterum judicem causa in secunda instantia delata fuerit omnia, & singula quæcunque coram Judice in prima instantia servanda præfinita fuerint, etiam coram altero in secunda exacte, ac diligenter custodiuntur, citato in quolibet actu defensore matrimonii, qui voce, & scrip-

scripto matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur, & si judex in secunda instantia fuerit Metropolitanus, aut Sedis Apostolicae Nunius, aut Episcopus vicinior matrimonii defensor sit, qui ab ipso fuerat deputatus, quemadmodum ipsius deputate mandamus, ut quæ à nobis superioris constituta sunt, peragere possit; Si autem judex in secunda instantia erit judex commissarius, cui à Sede Apostolica cause cogniti demandata sit, & qui Tribunal, & jurisdictionem ordinariam non habeat, & propterē caret defensor matrimonii, volumus, ut illo defensore Matrimonii utar qui constitutus fuerit ab Ordinario, in cuius Diocesi causam cognoscet, etiam si idem Ordinarius, sit qui primam sententiam in eadem causa promulgaerent.

Instratio autem in hunc modum judicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda aquæ ac in hac prima nullum, ac irritum matrimonium judicatum fuerit, & ab ea pars, vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellacionem prosequendam minime censuerit, in potestate, & arbitrio conjugij sit novas nuptias contrahere, dummodo aliqui eorum ob aliquod impedimentum, vel legitimam causam id vetitum non sit, potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, conjugibus facta intelligatur, & locum habeat, salvo semper, & firmo remanente jure, seu privilegio causarum matrimonialium, quo ob cujuscumque temporis lapsum, numquam transiret in rem judicata; Sed si nova res, que non deducta, vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt, & rursus in judicialem controversiam revocari. Quod si à secunda sententia super nullitate, vel altera pars appellaverit, in hujusmodi sit, ut ei salva conscientia, defensor matrimonii acquisendum non paret, vel quia sibi videtur manifeste iniusta, vel invalida, vel quia fuerit in tertia instantia, & si revocatoria alterius precedentis super validitate in secunda instantia emanata, volumus, ut firma remanente utrique conjugi prohibitione ad alias transversi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, penitus, ut præfert, à Nobis constitutis subesse decernimus, causa in tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quæ à Nobis in prima, & secunda instantia demandata fuerint, nempe in quolibet judiciali actu citato, & auditio defensore matrimonii, qui à Judice tertiæ instantie deputatus fuerit. Defensor autem matrimonii, quem ad munus suum gratis obueniendum pro amore Dei, & proximi utilitate, & Ecclesiae reverente in Domino extortus, si operam suam sine mercede, aut salario aliqua ex causa exhibere recusaverit, ab ipsius cause Judice ei constitutatur, & ab ea parte, qua pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit, solvatur; Sin minus à Judice prima, vel secunda, vel tertiæ instantie respectivè subministrabitur, que pecunias, ex multis suorum Tribunalium redactas, vel redigendas, & in opera pia ergordas in hujusmodi sumptus insumeri poterunt. Cum vero Juges cause erunt Judices Commissarii, qui neque forum habent, & consequenter neque pecuniam ex multe collectam, volumus, ac mandamus, ut defensori matrimonii satisfiat ex pecunia multatarum illius Episcopi, in cuius Diocesi Judex Commissarius juxta Sedis Apostolicae mandatum judicium exercet.

Hactenq; quædam quoad causes matrimoniales, que extra Romanam Curiam pertraçantur: Quoad causas vero que Roma disciprandae sunt, cum earum cognitio in prima instantia ad S. R. E. Cardinalem in prefata Urbe, ejusque suburbis, & districto Vicariano Nostrum in spiritualibus tempore spectet, mandamus, ac jubemus, ut omnia, & singula, que in aliis causis extra Romanam Curiam pertraçandis prescripta fuerint, nempe ut iudicium peragatur citato, & auditio defensore matrimonii ab eodem Cardinali Vicario deputato, aliaque, ut supra, omnino serventur, tum etiam in aliis causis, que in prima instantia ex consensu partium, vel in secunda per appellationem ad Sedem Apostolicam, omisso modo interpositam, vel in tercia Romam deferruntur, quæ omnes judicari volumus, vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium per interpretationem, & executionem Concilii Tridentini, vel in causarum Palati Nostri Auditorio, dummodo Nobis, & Romano Pontifici pro tempore, justis ex causa non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium vel Romanæ Curia Prælatorum deputanda. Cum autem causa super matrimonii nullitate agitatur in dicta Congregatione S. R. E. Cardinalium, vel Romanæ Curia Prælatorum, defensor matrimonii à Cardinali Præfecto ejusdem Congregationis; Si vero in Palati nostri auditorio, ab Auditore Decano prefati Tribunalis; Si demin in Congregatione particulari à persona ejusdem Congregationis digniore, deputetur. Unica quidem resolutio pro nullitate matrimonii emanata, si causa in Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, vel in Congregatione particulari deputata cognoscatur, & similiter in Palati Nostri Auditorio unicui sententia super eadem nullitate pronunciata minime sufficiat ab tribuendam liberam conjugibus facultatem novas nuptias contrahendi, sed si causa in prefata Congregatione Cardinalium Tridentini Interpretum introducta fuerit, rursus in eadem de defensoris matrimonii instantiam reprobatur; Si vero Congregationi particulari commissa fuerit, ab petitionem ejusdem defensoris altera etiam particularis Congregatio deputabitur. Si vero in Palati Nostri Auditorio judicata sit, à prefato defensore appellatione interposita ab aliis auditoribus juxta ordinem in gyrum, seu turmam definitur; Si autem causa universo Tribunalibus commissa fuerit, ab omnibus auditoribus rursus examinabitur, noletens omnino, ut nullo in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi duo judicata, vel resolutiones, aut sententiae penitus similes, & conformes, à quibus neque pars, neque defensor matrimonii crediderit appellandum, emanaverint, quod si secus factum fuerit, & novum initum matrimonium, nostra voluntatis hujusmodi transgressores penitis a nobis, ut supra statutis submittantur.

Et quoniam sapere apud Sedem Apostolicam preces porrigit solent pro dispensatione matrimonii rati, & non consummati, que ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Concilii Interpretum, vel nonnullumq; ad aliquam Congregationem particularem deputatam à Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent, ut hujusmodi instantie ordine, ac ritè procedant volumus, ac mandamus, ut supplex libellus Nobis, vel Romano Pontifici pro tempore exhibeat, in quo plena, & accurata totius facti species continetur, causeque omnes in eo exprimantur, que ad obtainendum petiam dispensationem conductere posse à supplicantibus consentunt, ut Romanus Pontifex ex leto, & maturè considerato, secum deliberare possit, an petitionem rejicit, vel ejus examen aliqui ex dictis Congregationibus committat, à qua posse tequantur suum votum consultivum editum fuerit, à Secretario ejusdem Congregationis totius negotii series exæcte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudencia judicabit, an Congregationis resolutio sit approbad, vel potius totius cause examen alteri Congregationi, vel Tribunalis, prout eidem Pontifici videbitur, rursus committendum.

Demum volumus, ac decernimus easdem presentes litteras semper firmas, validas, &c. Datum Rome apud S. Mariam Majorum tertio nonas Novembri anno Incarnationis Domini millesimo septingentesimo quadragesimo primo, Pontificatus Nostri anno secundo.

D. Cardinalis Passio.

Vita de Curia.

N. Antonellus.

Loco + Plumbi.

X. Sub-Datarius.

J. B. Eugenius.

QUÆ-

QUÆRO V. Ut convalescat Matrimonium ratione impedimenti dirimenti, personas inhabiles facientes, debetne conjux impedimenti hujus nescius, ab altero eius conscientia de Matrimonio nullitate monevi, vel sufficere renovare consensum, tacendo nullitatem?

Resp. 1. Debet moneri, licet causa nullitatis non explicetur. 2. Non tamen sufficit in eo caso dicere: Sufficior non esse meum Virum, vel Uxorem. 3. Sufficit tamen, si ille consensus procedat ex cognitione equivalentis scientie nullitatis, v. g. si conjux nullitatem scientia petat ab alio sic: Diligis me ita, ut si non esset inter nos matrimonium, denon contraheres, ac ex nunc vis me in conjugem, ac si antea non fuissimus conjuges? Et ille respondet, ita volo, ita accepto te in conjugem; & interrogans eodem modo dicit, & consensum suum exprimat. 4. Sufficit etiam, si conjuges impedimenti cessant, scientes, affectu conjugalii se carnaliter cognoscant, non praestito alio consensu.

Ratio 1. p. Quod nullum est, non potest ratificari: Sed illud Matrimonium est nullum, & consensus. Ergo non ratificatur: sed conjuges tunc solidum intendunt ratificare, non verò de novo contrahere; cum putent matrimonium esse validum, actus autem non operantur ultra intentionem agentium. Ergo nihil faciunt, nisi nullitatem sciant. Si male est in voto etiam solemni ratificato, cum ante fuerit nullum, sed nullitas non erat nota.

Ratio 2. p. Talis est, sicut tubans; qui autem tiubat, habetur pro ignorantie; ignorans autem non consentit, quia ignoti nulla cupido. Ergo.

Ratio 3. p. cum *Sanchez*: Vir, vel mulier tunc non tantum intendit in Matrimonio perseverare, sed etiam denou contrahere, sub ea conditione, si prius Matr. sit irritum: sed conditio illa tunc existit. Ergo verè contrahitur matrimonium.

Note 1. Quod, licet hic adsit aliquis error, vel ignorantia, hec tamen nullum est ignorantia concordians, qua non tollit voluntarium.

Note 2. Hoc etiam possit fieri per Confessarium, ut si inter conjuges sit discordia, hortetur eos, ut se ita diligant, ac si denou Matrimonium contraherent, & ut ex nunc in conjuges se recipiant, eti Matrimonium non fuerit inter eos. Sed (ut bene monet dictus Author) hoc magna circumspectione fieri debet: posset enim vir suspicari, Confessorem aliquid nosse de matrimonii nullitate, & ideo velle denou consensus prastari, quarè hic modus per Confessorem rarissime adhibendus est.

Ratio 4. p. Matrimonium potest non solum verbis contrahi, sed & signis: sed nullum signata tam expressè denotat voluntatem contrahendit, cum congresus animo, conungi fatus. Ergo. *Dixi, animo conjugali*; si enim fiat animo fornicari, coram DEO matrimonium non validatur.

LXXXVIII. *Astea* matrimonium, ratione impedimenti nullum, antea coram Parochio, & Testibus celebratum, ablati impedimento denou coram iis celebrandum?

Dico: Sufficit, quod conjuges inter se solos modis insinuant renovent consensum, si impedimentum (sit illud qualcumque) occurrat sit. 2. Si vero tempore primi contractus Parochio, aut uni ex testibus fuit notum, renovatio debet fieri coram eodem Parochio, & teste. 3. Si resisterunt post primum contractum, sed taliter, ut in foro externo probari non possit, non est necesse, ut iterum adhibeantur.

Ratio 1. p. Quia jam est satisfactum intentioni *Concil. Trid.*, circa clandestinitatem: finis enim ejus Statui nisi, caverre incommoda, & peccata, quæ ex matrimonio clandestino pullulabant, eo quod non poterant probari esse contrafacta, ut sunt desertio Uxor, adulteria, &c. Sed hic in præsentis jam salvatur. Ergo.

Ratio 2. p. Si testes in contradictu sciverunt impe-

dimentum non fuerunt testes valoris, sed nullitatis. Ergo.

Ratio 3. p. Quia in eo casu Parochus, & testes tunc, quando matrimonio assistebant, & Ecclesiam representabant, erant testes valoris, & Ecclesia validum matrimonium judicabat: cuius nullitas ignorabatur. Ergo.

QUÆRO VI. Si conjuges ratione aliquicis im-

pedimenti dirimenti de valore matrim, dubitant, vel

si eorum unus nullitatem sciat, potesne peti, vel redditi debitum?

LIX. & LX. Resp. 1. Si conjuges temerariè, & silne ratione dubitant, debent ad judicium sui Pastoris, vel Confessoris dubium deponebunt; debituimur petere, ac reddere. 2. Si facta diligent inquisitione de Matrimonio valore adhuc maneat dubius, sine mortaliter petere non possunt. 3. Si ambo dubitant de valore Matrimonii, præsumt malam fide contracti, postea vero invenient rationes, ex quibus probabilis quidem appetat Matrimonium valere, probabilis tamen ipsiis videtur non valere, nec reddere, nec petere possint debitum, ut tenet verior opinio.

Ratio 1. p. Licitum est agere contra scrupulum cognitionis, ut patet *Tr. 2. de Cons. Ex. 2. n. 2.* Sed in eo caso non est dubium, sed tandem scrupulus cognitus. Ergo.

Ratio 2. p. patet ex *dīcto Tract. Ex. 1. n. 10.* ubi probatum est, quod non licet operari cum conscientia practice dubia propter periculum peccati; sicut in præsentis conjuges se exponunt periculo adulterii, vel fornicationis, si congregantur. Ergo.

Ratio 3. p. constat in *codem Tr. Ex. 3. n. 11.* ubi probatur, non licere in moralibus sequi sententiam probabilem relata concurrentem probabiliori, cognita ut tali.

Resp. 2. Probabilis est, quod conjux, qui cum dubio de impedimento dirimenter, v. g. de morte alterius conjugis contracti, non possit petere debitum, teneat tamen alteri non dubitanti, sed bona fide possidenti reddere, ita expresse decidunt in c. *Dominus de Secundis nuptiis*, per haec verba: *Nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux; si vero aliquis hoc non servavit, & de morte prioris conjugis adhuc existimat sibi dubitandum; ei, qui sibi nupxit, debitum non deneget postulant; quod à te tamen noverit nullatenus exigendum.* Hac ibi.

Ratio 4. p. Possessor bonæ fidei non est spoliandus jure suo propter malam fidem alterius, ut patet in præscriptione, in qua mala fides possessori, prioris non nocet bona fide possidenti nunc. Ergo.

Oppono: Juxta dicta non licet operari cum conscientia practice dubia. Sed talis reddendo operaretur cum conscientia practice dubia. Ergo peccaret mortali.

Ad hoc neg. min. Talis enim deberet se determinare, quod tenetur ad hic, & nunc reddendum, tum ex adducta ratione, tum ex illo axiomatico in dicto *Tr. 2. Ex. 1. q. 6. n. 13.* explicato: *In dubiis tutor pars est eligenda*; ille ambo reddendo eligeret partem tutorem, ne innocentem suo spoliat jure. In quo adū si forte errat, est peccatum materiale, non formale. Sicut si quis dubitet, an Petro debeat 50. Imperiales, non peccat, sed bene facit solvendo, licet forte hæc pecunia deberetur hæc debitis cum reliqua hereditate, qui tamen privantur ea.

Resp. 3. In casu Resp. 2, alter qui non dubitat, potest quidem dubitanti potenti reddere, non tamen tenetur.

Ratio 1. p. Es possessor pacificus, & bona fidei: Ergo potest sine matrimonio uti.

Ratio 2. p. Obligatio reddendi oritur, vel ex possessione petentis, vel ex iure justitiae, quod habet ad exigendum: Sed utrumque hic deest, non enim suffragator possessio, quæ dubia fide coepit est, & dubia manet. Ergo. Ex quo patet *disparitas* de conjugi, qui habet votum simplex casuatus, cui potenu-

te-

tenetur alter reddere, quia habet possessionem, & jus justitiae ad exigendum, & petendo solum peccat frangendo votum, & abutendo re sua, scilicet corpore consortis.

Ratio 4. Si uteque mala fide contraxit, dubitando *nimirum* de impedimento dirimenter, neuter potest reddere, vel petere. 2. Si uteque bona fide contraxit, & postea ambo de valore Matrimonii dubitent, & exhibita circa inquirendam veritatem sufficiente diligenter adhuc dubii maneat ex titulo possessionis, possunt dubium practice depone, & salva conscientia petere, ac reddere, licet speculativæ manent dubii.

Ratio 1. p. Tunc nulli suffragatur possessio, copita enim est mala fide.

Ratio 2. p. patet ex illa Regula Juris: *in par delicto, vel causa potior, seu melior est conditio possidentis;* Sed hic est per causa nullitatis, & valoris Matrimonii, cum non sint fortiora argumenta de uno, ac de altero, & possessio Matrimonii bona fide est cepta. Ergo. Vide explicationem istius *Regule* in *Tr. de Cons. Ex. 1. quest. 6. n. 12.* Et specialiter q. 7. & 8. ubi ostendit, quod solum tenet in materia iustitiae, qualis est in præsenti.

Ratio 5. Si unius tantum conjux sciat nullitatem Matrimonii, certum est, quod saltem non possit petere. 2. Immo de facto probabilis est, quod nec possit petenti nullitatem nescienti reddere; etiam ad vindictam gravia damnæ, ac pericula infamiae, incontinentie, hujus secunda pars oppositum olim graves DD. tenentur.

Ratio 1. p. Tum quia ex Matrimonio nullo nullius ius petendi consurgit; Tum etiam quia accedere ad non suum, est peccatum luxurie. Ergo.

2. pars quoque tempore est communior, clare colligitur ex *c. Litteris*, & de *Rest. spol.* & *c. Inquisitione 44.* de *Sent. Excom.* ubi Summus Pontifex rescribit, quod mulier conscientia nullitatis, & impedimenti Matrimonii, ne quidem ad preceptum *Judicis*, sub censoris emanatum, possit absque peccato mortaliter reddere debitum. Tales enim censure non ligant animam, & conscientiam feminæ, quia sunt late ex falsa præsumptione (quæ locum non habent in conscientia) cum *Judex* fori externi, qui de occulis non judicat, præsumperit feminam frivole allegare impedimentum, cujus nullam probationem adferre potest.

Ratio: In nullo casu, & ex nullo meru licet committere peccatum, præsumptum mortale, ut adulterium, fornicationem: Sed si in caso positu licet ad vitanda gravia dannæ reddere debitum, licet esset dicendum, immo contra communem sententiam fornicatio, & adulterium non essent intrinsecè mala quia possunt bono quadam fine cohonestari. Ergo.

Ex his ruit fundamentum Advers. quo tenent, non fore fornicationem, aut adulterium formale, sed solidum materiale, eo quod tanta necessitas excusat.

Oppono: quod alter justus potest petere, hoc possum, immo aliquando tenuerit ei reddere, (licet justitia petitionis sit tantum putativa ex errore, & persuasio ne hominum causata) immo interdum inquit petenti: sicut si quis à Parochio petat Eucharistiam sibi dari, quem Parochus privatum scit ea indignum, tenetur publice petenti dare, ut dictum est in *Tract. de Euchar.*

Subrmo: Sed alter conjux, in bona fide existens, iuste potest, quod nemo negat, Ergo & alter reddere.

Ad hoc major non est universaliter vera; nam existens in magna necessitate justè, seu sine peccato dei test ab usurario, altera nobiliter, petere mutuum sub usura, quod tamen usurarius sine peccato non potest dare. Et ita nec est vera in præsenti. Vel dici potest,

mag. esse veram, si is, à quo petitur, possit reddere sine peccato, uti in præsenti non possit probatum est.

Quid ergo comit? Quod medium pro tali multe re, ut evite redditioinem debiti, & evadat illa mala.

Dico: Omissis diversis mediis, quæ hic suggeri solent, optimum est, vel statim clam, si haberit possit,

procurare dispensationem in impedimento, ut si sit ius Ecclesiastici: vel omni possibili modo se absente, ac se conferre ad locum, ubi scandalum cessat.

QUÆRO VII. Qualiter debet constare de morte coniugis, si superest velit secundo nubere?

LXI. R. 1. Ut coniux superest, sive propria auctoritate, sive iudicio Ecclesiæ possit transire ad secundas nuptias, non suffici probabilitas moralis, id est, causa iudicio prudentium probabilis ad credendum, quod obierit; sed requiritur certitudo, vel per nuntium, vel per testes, ita ut iudicio prudentium non tantum probabile, sed & certum sit, quod obierit. Ita patet in c. *In praesentia de Spousa*, ubi sic statuitur: *Non possunt tales ad aliorum consortium convalere, nec permittat eas autoritate Ecclesiæ contrahere, donec certum nuncium accipiant de morte virorum.* Quo juris Canonici Statuto correctum est ius civile, quo statueratur, quod superest debet expectare per quinque annos, postea restrictum ad quadriennium, & similia, &c.

Ratio: In contrahendo Matrimonio debet evitari omne periculum peccati: Sed nisi in dicto casu adit dicta certitudo, immo periculum nullitatis Matrimonii, consequenter, & adulterii. Ergo.

Oppono: Adulterium non est sine dolo l. penult. ff. de *Adult.* Sed mulier, quæ nabit cum probabili crudelitate de morte viri, non agit ex dolo. Ergo non exponit ex periculo adulterii.

Sed neg. min. Ex dolo enim illa mulier agit idem, quia non adhibet diligentiam iure requisitam ad se certificandam de morte viri.

Ratio 2. In casu positivo non sufficit una testis referens mortem. 2. Nec sola forma, nisi aliud administricus, certam probationem faciliens, adjuvetur.

Ratio: Vi allati textus Canonici requiruntur certum nuncium, ubi ly nuncium sumitur in generi neutr. Subrmo 1. Sed nuncium, quod habetur vox unius, non potest dici certum, quia ut Jura inquinat: Vox unius, vox nullius. Et esto, sumeretur masculinæ nuncius certus, subsistit tamen hæc Ratio: Quia nuncius solus testis non potest dici per se loquendo affirre nuncium certum. Ergo. Subrmo 2. Sed sola fama etiam non facit certum nuncium cum oriatur ab incerto Auctore, & plerisque fallaci, sitque vana vulgi vox, adeoque non probat, nisi oriatur à fide dignis. Ergo.

Dixi, nisi adjuvet administricus, quæ varia à variis assignatur, v. g. longitudo absentie; universali fame de morte ibi ubi commorabatur; distans loci, ob quam difficulter aliae probationes haberi possunt; mors quæ dudum contigit; senectus, vel ægritudinis, de cuius morte agitur; prælium cui interfuerit; & non est reversus, forte per annum expectatus; litterarum eorum cum quibus militavit; obisses referentes, captivitas in quam incidit, &c. Similiter fama non probat, nisi plenè sit probata, nimirum ad minus duobus testibus, omni exceptione maioribus, qui demontant se audiisse publicè, non tantum ab uno, sed à majori parte populi. Item debet fama esse orta ex rationabili motivo, quale potest esse 1. Prælium, cui interfuerit, & postea, diligenter etiam quæsusit, non fuit inventus. 2. Navigatio mari, & suborta tempestas, postquam nec navis comparuit, nec ipse, etiam per loca verisimilia quæsusit. Plura de hoc vide in aliis AA.

QUÆRO VIII. Teneturne Confessarius admonere eos, quos scit contrahisse invalidum Matrimonium?

LXII. Resp. 1. Probabilis est, quod Confessarius de impedimento diligenter teneat admonere conjuges, laborantes ejus ignorantia vincibili, & mortali culpabili, sive facti, sive juris humani, vel Divini.

Ratio: Quia alias Confessarius scienter confert Sacramentum indigno, & non satisfaciens officio, cum sedeat in confessionali ut Doctor, & u Vicarius Dei; etenim, vel proprius Pastor, vel gerens vices illius.

Sss 2 Er-

